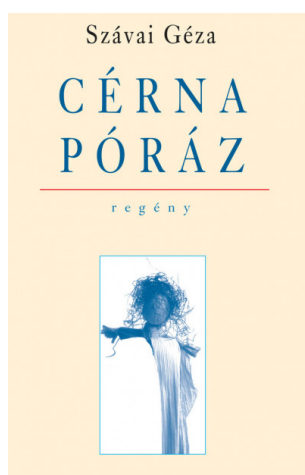

BAKONYI ISTVÁN

Állatok, nők, gyerekek

SZÁVAI GÉZA: CÉRNAPÓRÁZ

Pont Kiadó
Budapest, 2020
144 oldal, 2100 Ft

A címben említett három szó a szerző új sorozatának vezérfonalát jelzi. Ahogy általában erről vélekedünk, így, ez a három már-már a biztos siker receptjét is jelenti. Kétségtelenül hálás témát rejt mindegyik, de azért nem árt tudnunk, hogy a sikerhez más is kell. Például tehetség.

Kétségtelen, hogy ez utóbbi megadatott az erdélyi szellemi háttérrel rendelkező Szávai Gézának. Hogy csak legismertebb művét említsük: a *Székely Jeruzsálem* erről tanúskodik. Bár ott nem ez a három szó játszik főszerepet...

A *Cérnapóráz*ban annál inkább. A frappáns cím is ezt jelzi. A kisregény három, egymásból következő, de önmagában is teljesnek mondható részből áll: *Megszólítást kérek, Cérna és póráz, Kivégzés*. Kissé leegyszerűsítve, ahogyan többen is látják: bevezetés, tárgyalás, befejezés. Kissé iskolásan hangzik mindez, de van benne igazság. S a három fő rész elé szerkesztett bevezetőben így vall írónk: „...Minden regényem önmagában megálló, külön »egyedi« mű. És mégis »illeszkednek« ezek a világregények: egymást erősítő, szerves regényvilággá. Így képzeltem el; és írtam, írtam, a kis- és nagyregényeket...” Kicsiben mindezek vonatkoznak a *Cérnapóráz*ra is.

A mottó egy „pszichológiai közhelye” (Szávai meghatározása), s bár nem írja ki a szerző nevét, de Ferenczi Sándortól való, és van benne szó kezdetleges lényekről (állatok, vadak, gyerekek) és kezdetleges állapotokról (álom, neurózis, fantázia), amelyek segítségével kialakul az ébren gondolkodó ember működésformája. Kétségtelen az is, hogy ezek a lélektani fogalmak összefüggésbe hozhatók eme mű szellemiségével.

A szöveg első mondata erős kezdést jelent: „Kotzka Lajoska kijelentette az édesanyjának: ő azt se bánja, ha felakasztják!...” Ennek ellenére a történet eleje egy hétköznapi családi jelenetet mutat be. Jó ideig meghatározhatatlan a tér és az idő, ám később megtudja az olvasó, hogy a középpontban az ötvenes évek korszaka áll, s ennek főleg a *Cérna és póráz* című középső (fő) részben lesz jelentősége. Ugyanak-

kor az is jellemző erre a műre, hogy időben igencsak jelentős az ugrálás, egészen 2020-ig, amikor is ünnepélyesen „letörték Nagy Britanniát Európáról”... Más kérdés, hogy ezek az „ugrások” nem következnek feltétlenül az előzményekből.

Közben is vannak direkt társadalmi-politikai utalások. 1944-ről épp úgy, mint 1956-ról. A javítóintézeti és börtönvilág megjelenítése is mindezt jelzi. Egy olyan világról szól az igencsak szerteágazó történet, amelyben mindenki potenciális politikai fogoly. Vannak aztán apró részletességgel kidolgozott jelenetek is a vázlatban maradtak mellett. (Ilyen alapos részlet pl. az, amelyikben Lajoska találkozik egy rabruhás lánnyal.) S persze az egész mű főszereplője Totya, a kis tacskó, hűen a fent jelzett alcímhez. A fő rész mottója ekképpen szól: „Ez a probléma: a kutya és század szelleme közti kapcsolat (...) bőségebb és alaposabb megvitatást érdemel.” (Virginia Woolf) És Szávai valóban megvalósítja ezt a „megvitatást”. Visszatérő gondolata, hogy háborús időkben hallgatnak a múzsák. Miként tudjuk, ez sok évszázados igazság (?). Persze a megidézett korszak éppen nem háborús, „csupán” az ötvenes évek ideje, benne Sztálin halálával, az ávós katonatiszttel, az 56-ot kitermelő történésekkel, de mindekelőtt az ember és a kutya viszonyával. S ebben a világban Totya a „civil”, és persze az egyetlen tiszta lény. Egy tömör jellemzés szerint: „...A civil Totya kedves, kövér tacskó. Nem tiszta, hanem valamivel összekevert. Keverék-tacskó. Mimi vigyázva, épp csak a napi szükséges minimális időre és szigorú pórázon vitte ki az utca nyilvánosságába a civil kutyát...” Kupper százados kutyáját.

És vannak visszatérő mozzanatok, bár a meseszöveg néhol erőltetett, a cselekmény itt-ott nehezen bontakozik ki. Pillanatról pillanatra változik a történet, gyorsan eljutunk pl. ahhoz, hogy a százados sofőrje, Elek András örvezető a párjával a forradalom idején disszidálni készül. Máskor már a szereplők öregkora villan fel, ekkor persze Totya már sehol sincs. Ugyanakkor akadnak pillanatok, amelyekbe fontos az önvizsgálat vagy éppen a szerepjátszás. Egyértelmű az is, hogy a kutya által képviselt civil világ kiszolgáltatott helyzetben van minden időben. Totya ártatlansága szemben áll az ember(ek) hatalmával, erőszakos módszereivel. A teljes igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy a kutya mindamelllett a rossz oldalt szolgálja, ha nem is tudatosan. Fontos jelentése van a cérnának is, hiszen többek között az összekötő erőt is szimbolizálja.

A fő idő tehát az ötvenes évek korszaka, de az időbeli ugrások messzebbre vezetnek, benne Totya rövid életével. Egy fontos, sokat jelentő mondat: „...Kupper Vilmos ahogy ajzott, felfokozott tudatállapotaiban mindig: elszabadította, szabadjára engedte az intelligenciát, sértálni, szaladgálni, mint hajnalban a Totyát...” Az ávós százados, aki mindenkit (embert és állatot egyaránt) „kupacnyi lélek”-nek tart.

Aztán a *Kivégzés* című harmadik részben, a befejezésben visszatérünk az első rész világához. Néhol írónk eleget tesz legújabb nyelvünk nem kívánatos változatainak, pl. az „igazándiból” szó használatakor. S bár a befejezés szervesen kötődik a megelőző részletekhez, a legjobban megszerkesztett, kuszaság és fölösleges kitérők nélküli *Cérna és póráz*hoz, ám ennek ellenére kevésbé érdekfeszítő. Más kérdés, hogy Totya középponti szerepe itt is, ott is nyilvánvaló. A kivégzésében is. Más kérdés, hogy ez a tragikus mozzanat törvényszerűen következik-e az előzményekből.

Mindent összevetve azonban kétségtelen: Szávai Géza újabb kísérlete izgalmas olvasmány.